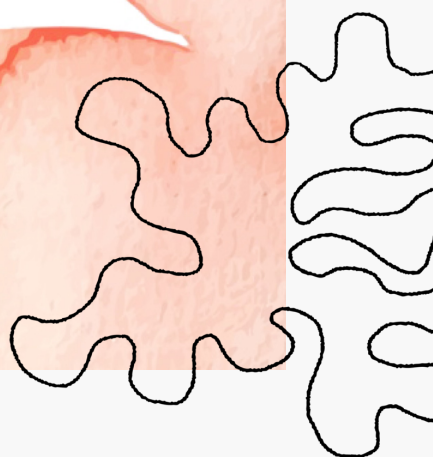

IMPROVISERA MERA!

**Pedagogiskt material som stöder improvisation
i musikundervisning för barn**

Carolina Wendelin 2023

Till läsaren

Detta pedagogiska material riktar sig till pedagoger som vill använda improvisation i musikundervisning för barn. Genom övningarna får eleven möjlighet till att uttrycka sig genom sitt instrument på ett personligt sätt. Materialet kan användas som sådant men kan även tillämpas och modifieras enligt tycke och behov. Detta pedagogiska material lämpar sig för både grupp, smågrupp och individuell undervisning. Övningarna är inte heller låsta till ett visst instrument vilket kan vara tacksamt om du som pedagog undervisar inom flere instrument t.ex. inom instrumentkarusell, nybörjarundervisning i instrument eller musiklek.

Materialet kräver få eller inga förkunskaper av eleven. Uppgifterna kan användas för att repetera tekniker eller sammanfatta inlärd färdigheter. För elever som redan en tid spelat sitt instrument kan övningarna fördjupa sin förståelse för improvisation och främja det egna musikaliska uttrycket. Improvisera mera! innehåller inte aspekter av korrekta sätt att utföra spelandet därför finns ingen åldersrekommendation. Varierande svårighetsgrad och olika arbetsätt som möter eleven holistiskt främjar en mångdimensionell undervisning. Olika arbetsätt gör att övningarna kan användas under flera lektioner och pedagogen kan bygga upp större helheter enligt elevens behov.

De sex olika övningarna presenteras i en ordning där den första övningen ställer väldigt låga krav på utövaren och ljuden som skapas. Gradvis blir övningarna snäppet mer krävande i bemärkelsen att eleven själv aktivt beslutar över ljuden som de producerar. Före övningarna finns avsnittet guide till improvisation, som fungerar som ett stöd för skapa en trygg atmosfär.

Detta pedagogiska material omfattas av Creative Commons licens (Erkännande-IckeKommersiell-DelaLika 4.0 Internationell). Detta innebär att du kan modifiera materialet och dela med dig av dina ändringar och dela ut till exempel till elever.

Creative Commons erkännande, icke-kommersiell, dela lika (på samma villkor)

Erkännande:
Ange upphovsperson

Icke-kommersiell:
Tillåtet att kopiera och sprida detta verk för alla icke-kommersiella syften.

Dela lika (med samma villkor):
Tillåtelse att sprida under samma CC-licens som ursprungsverket har.

Innehåll

Guide till improvisation	s 4
Den magiska trumman	s 6
Improvisationssaga	s 8
Hur låter rymden	s 10
Ljudvärld	s 12
Igelkotten	s 14
Hösten	s 17

Guide till improvisation

Gemensamma spelregler

Som vid all musikundervisning behöver vi regler och ramar för att skapa trygghet samt värna om instrument och involverade personer. Speciellt då vi improviserar och använder instrument på ett ibland avikande, nytt eller fritt sätt är det värt att skapa regler tillsammans så att inte kreativiteten behöver lida på grund av att eleven är osäker på vad som får och inte får göras. Genom att föra en dialog och låta alla komma till tals, kan vi skapa spelregler som vi alla är överens om.

Exempel på teman till gemensamma spelregler

Respekt (instrumenthantering, jämlikhet, ljudnivåer)

Deltagande (pauser, graden av deltagande, tillåtelse att delta och avbryta)

Målsättning (förväntningar, gemensamma och individuella mål)

Tryggare och modigare rum

För att främja en atmosfär där eleven kan känna sig fri till att uttrycka sig, finns det olika koncept att hämta inspiration ifrån. Tryggare och modigare rum är två väsentliga begrepp som jag vill lyfta upp och hoppas kunna inspirera till diskussion. Ur dessa två principer kan gemensamma spelregler skapas som stöder elevernas självkänsla, frihet, självförverkligande, motivation och kreativitet. Bakom koncept och begrepp finns våra värderingar och människosyn samt vad vi som pedagoger vill uppnå.

Ibland används begreppen *trygga* och *modiga* rum. Jag har valt att använda orden tryggare och modigare rum eftersom det lämnar en förståelse för att vi som pedagoger inte kan garantera att alla situationer är fullt ut trygga samt att trygghet och tillit är en process som vi kontinuerligt kan jobba på.

Tryggare rum

Pedagogens roll och attityd är av stor betydelse för att skapa en tryggare inlärningsmiljö.

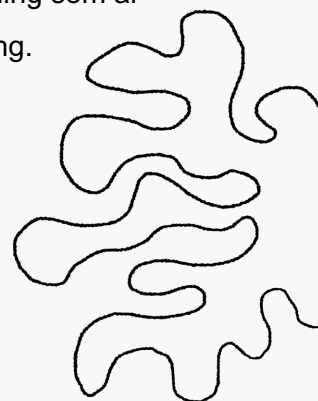
I listan nedan finns konkreta förslag på hur pedagogen kan främja tryggare rum.

- **Lyhördhet och emotionell närvaro** (Vad behöver du för att vara närvarande?)
- **Utmaningar enligt förmåga** (Välj rätt nivå på svårighet som motiverar)
- **Utbilda andra i trygga rum** (Genom att kommunicera och agera modell för eleverna men även för vårdnadshavare förmedlar pedagogen läromiljöer där kreativitet och experimentalitet kan utövas, utan risk för att bli negativt dömd eller kritiserad.)
- **Lyhördhet för elevernas relation till musik och personliga liv**
- **Irreguljära undervisnings metoder** (Undervisningssätt som är varierande och anpassade individuellt enligt elevernas sociala, emotionella och fysiska behov)

Modigare rum

Ett modigare rum är en miljö där eleven vågar ta risker (om hen vill), antar utmaningar och respekterar sig själv och andra. I listan nedan finns en sammanställning som är baserad på principer för modiga rum och modifierad för musikundervisning.

- Det är okej att göra misstag
- Du har alltid rätt att ta en paus (meddela om du tar en paus)
- Du har rätt att tacka nej till en utmaning
- Du får vara dig själv och lära dig i din egen takt
- Du får äga din egen upplevelse och bör respektera andras

Reflektion

Avsätt gärna en stund i slutet av lektionen för reflektion. Då vi improviserar är vi ibland sårbara och det är därför viktigt att pedagogen ger tid och möjlighet för att bearbeta processen efteråt och ibland mellan övningar. Reflektion är en färdighet som kan övas upp. Ge det därför tid att bli en del av undervisningen även om det kan kännas ovant eller nytt för vissa elever. Reflektion kan göras på många olika sätt bland annat genom diskussion, rörelser, tyst tänkande och visuella uttryck.

Reflektionsövning

- Välj 1-3 färger i slutet av lektionen som symboliserar upplevelsen av övningen eller lektionen.
  - Fundera tyst en stund på de tankar som kommer upp.
  - Dela med dig genom ord eller genom att rita med färgen på ett papper

Den magiska trumman

Förslag till lektionsupplägg

1. Introducera sången "Den magiska trumman" genom att läsa texten och göra kroppsövelser.
2. Sjung och använd en trumma eller ett annat föremål att trumma på.
3. När sången är bekant kan ni gå över till att skapa ljuden (trumma, vinden, regnet,) på andra instrument. Ifall det inte går att trumma på instrumentet kan ni komma på olika lösningar till detta t.ex. att stampa i golvet.

I grupp

Spela med olika instrument. Byt ut ordet "trumman" i sångtexten mot instrumentens namn i takt ett och tre. Låt det instrument som sjungs om improvisera i takt två och fyra.

Detta är ett utmärkt tillfälle för att öva olika tekniker på ett lekfullt sätt.

Exempel är för gitarr

Hittar du andra sätt att spela "vinden som susar" på ditt instrument?

Vindljud

- Glid på en stäng med nageln eller plektrum
- Glid lätt upp och ner på flera strängar med öppen hand (spelhanden)

Vilka olika ljud kan du hitta på ditt instrument för att beskriva "regnet som droppar"?

Regnljud

- Övertoner
- Tapping (eng. finger tapping)
  - Hammer-on
  - Tremolo

Den magiska trumman

Carolina Wendelin

Mixolydisk skala

C D C Em D

Kan du hö - ra den mag - isk - a trum - man? bom bom bom
(trumma)

3 C D C Em D

Kan du hö - ra den mag - isk - a trum - man? bom bom bom Vi hör
(trumma)

5 C C

vin - den som sus - ar (smek på trumskinn) Vi hör reg - net som drop - par (trumma med fingertopparna)

Uppvärmning, Tips på kroppsrörelser:

Bom, bom, bom: Olika stampar eller klappar

Vinden som susar: Gnid handflatorna mot varandra

Regnet som droppar: Gör regndroppar med fingertopparna på olika ställen på kroppen.

Carolina Wendelin

Improvisationssaga

En saga kan vara en bra utgångspunkt för att hitta på korta improvisationer.

Innehållet och orden kan inspirera till att skapa musik och ljud. Sagan kan ni hitta på själva enligt egna intressen. Det kan vara bra att gå igenom olika ljud som ni kan skapa med instrumentet före och du som pedagog kan föreslå tidigare lärda tekniker. Ställ gärna frågor som tangerar både musikaliska begrepp samt fantasibetingade ljud. Frågorna kan omformas enligt kunskapsnivån. När ni sedan börjar skriva sagan kan ni välja att använda ljud som ni gått igenom eller hitta på helt nya efter hand.

- Fundera på vilka olika ljud du kan göra med instrumentet (minst 5 olika ljud)
- Skriv en saga med exempelvis 5 meningar
- Bestäm vilka ljud som hör ihop med vilken mening
- Läs upp sagan och spela upp ljuden till den tillhörande meningen.

I grupp

Ni kan hitta på sagan tillsammans så att alla i tur och ordning säger en mening.

Förslag på frågor

Hur låter en hög ton?

Hur kan vi spela en lång ton?

Med hurdant ljud kan vi förstärka spänning?

Kan vi härma olika djurläten?

Kan vi glida från en ton till en annan?

Hur gör vi korta snabba ljud?

Vilket är ditt favorit ackord?

Kan vi göra en lång ton?

Hur gör vi vibrato?

Metodidé

Repetera sådant som tidigare lärts ut. Låt eleven själv bestämma och hitta på, vara kreativ och känna ägandeskap över sitt eget instrument. Eftersom denna saga inte har något tempo, i samma bemärkelse som en sång med ackordbyten och andra musikaliska strukturer, kan eleven i lugn och ro förbereda sig för att spela de valda ljuden. Detta ger möjlighet för eleven att utföra även svårare tekniker samt vara fri i sitt skapande.

Ibland kan det vara intressant att upprepa den korta sagan flere gånger och se ifall ljuden utvecklas på vägen!

Exempel för gitarr

1. Det var en gång en tiger som bodde i en grotta (Glid på strängarna från en låg ton till en hög)
2. En dag bestämde sig tigern ut på äventyr i djungeln (Trumma på gitarrens lock med fingrarna)
3. Plötsligt kom en orm slingrandes (Spela tonerna e, fiss och g på höga e-strängen)
4. Tigern blev skrämmd och sprang fort tillbaka till grottan (Spela en kromatiska toner på låga e-strängen från högt till lågt)
5. Nu var tigern hemma i grottan och kunde pusta ut (Spela C-dur ackordet)

Hur låter rymden?

Rymden kan vara en bra inspirationskälla till fri improvisation. Det gränslösa, ovissa och mystiska kan väcka idéer som kan förmedlas genom ljud.

Börja med att bekanta er med sången genom att sjunga den. Upprepa sången så att varannan vers är instrumental improvisation. Förslagsvis kan ni improvisera på föremål som vanligtvis inte används som instrument t.ex. metallburkar, rör av olika slag, dragkedjor i klädesplagg och annat som finns nära till hands.

I grupp

Spela improvisationer turvis eller i mindre grupper. Avslutningsvis kan ni spela alla tillsammans.

Konstintegration

Rita eller måla på ett papper. Gör ljud med rösten samtidigt.

Idé till process

1. Lyssna på rymdljud från NASA för inspiration. [Länk](#)
2. Titta på bilder från rymden och fundera på vad allt som kan tänkas finnas i rymden.
  2. Lär er sången genom att sjunga.
3. Improvisera över sångens ackord med föremål som vanligtvis inte används som instrument.
4. Färglägg en planet (lyssna gärna på instrumentalmusik i bakgrunden)
5. Ge planeten ett namn och hitta på ett ljud för planeten.

Lista på instrumentalmusik

Enigma – Alexandre Desplat & London Symphony Orchestra
Sun Mother – Melodysheep
Voyage – Nick Cave & Warren Ellis
A Place Among The Stars – Hans Zimmer

Hurlåterrymden?

Carolina Wendelin

Swing

F FΔ F7

Hur lå-ter rym-den? Hur långt kan man se? Vad finns bak-om mörk-ret är det

4 1. F6 2. F6

nån' som vet? Hur lå - ter nån' som vet?

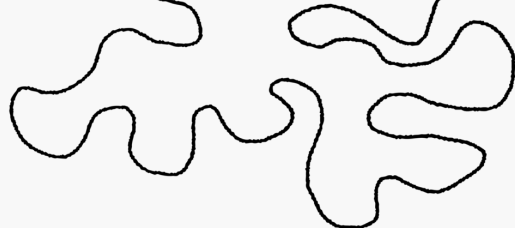
6 Bb C Dm Bb C7 F

Jag vet in-te sä-kert men om jag gis-sar så lå - ter rym-den nog så här:

Carolina Wendelin

Ljudvärld

Nu ska vi göra fri improvisation! Börja med att välja en tema för er ljudvärld. Det kan löna sig att välja en värld som är ganska specifik så det kan vara lättare att spinna vidare på idén ifall den inte är alltför abstrakt. Ni kan använda exemplen nedan som inspiration. Utgå gärna från elevernas egna intressen.

Före ni börjar

Reflektera över hurdana ljud som hörs i ljudvärlden. Finns det några låga eller höga ljud? Finns det bakgrundsljud som hörs hela tiden? Hur ofta återkommande är ett visst ljud dvs. frekvensen? Om det finns djur eller andra varelser, vilka läten har de och hur kan du återskapa dem med ditt instrument? Vilken stämning finns det i världen? Vilka känslor finns och hur kan du spela dem?

Tillvägagångssätt

Pedagogen kan med sparsamma berättande och öppna frågor hjälpa deltagarna att komma igång och lägga igång idéer. Dynamik och intensitet kan på så sätt styras speciellt om fri improvisation är nytt för eleverna. Frågor som leder men inte beskriver för detaljerat kan hjälpa eleverna att få fantasin igång.

Idé till frågor och berättande

Det är morgon i djungeln och alldeles tyst...
En lätt vind börjar blåsa och då kan vi höra dessa ljud från växter och träd...
Tror vi kan höra några djur nu som försiktigt kommer fram...
Men oj, nu hör vi ett spännande ljud...
Det är ett ljud som inte vanligtvis hörs i djungeln...
Alla djur samlas nyfiket och diskuterar ivrigt vad det spännande ljudet kan vara...
Efteråt kan ni diskutera era upplevelser och om ni uppfattade er ljudvärld på olika eller samma sätt.

I grupp

Dela upp ljud eller områden mellan deltagarna. Diskutera om det är okej att byta ljud eller ifall ni håller er till era bestämda roller. Pedagogen kan också genom ett förbestämt tecken eller handgest visa ifall några av eleverna stundvis tar paus. Eleverna kan också turvis leda resten av gruppen och visa med gester vilka ljud som skall höras eller ej.

Mindre grupp, par eller privatelever

Använd en loop pedal eller ett inspelningsprogram för att bygga ljudbilden. Du kan t.ex. använda Garageband ifall du har tillgång till en Ipad eller iPhone.

Konstintegration

Om ni spelar in kan ni efter att ni har spelat in ljudvärlden rita ljudvärlden på papper medan ni hör på den. Ni kan måla eller rita abstrakt eller verklighetstroget. Ni kan också rita med ögonen slutna! Det kan vara värt att nämna att alla har rätt att tolka visuellt på sitt eget sätt. Bestäm om ni skall göra en egen bild eller ifall ni gör ett gemensamt konstverk på ett stort papper. Det finns rullar med täckpapp att köpa byggvaruhandlar som kan fungera som gemensamt papper. Använd gärna även återvunnet material att rita och måla på. Ifall ni gör ett gemensamt konstverk kan ni byta platser var ni målar på pappret med jämna mellanrum för att göra processen mer kollektiv.

Exempel på ljudvärldar

En magisk skog, djungel, undervattensvärld, vinterlandskap, pulkabacken, karneval, cirkus, en solig strand, stormigt hav, din födelsedag

Ljudvärlden kan också skapas till en figur/karaktär, film, djur eller plats som elven är bekant med.

Igelkotten

Då en igelkott känner sig hotad rullar den ihop sig till en boll med taggarna ut och gömmer sig. Gömmer sig igelkotten också när den blir glad, förvånad, blyg eller trött? Denna sång om igelkotten kan användas för att improvisera känslor. Tolkning av känslor i ett musikstycke är en viktig del av improvisation. Denna sång övar färdigheten att tolka känslor samtidigt som vi kan bejaka känslor och tillåta oss att uttrycka dem.

Utgå ifrån den pentatoniska skalan. Lär dig eller repetera först tonerna på ditt instrument. Det går också bra att välja färre toner. Men yngre barn / nybörjare kan övningen göras med en trumma eller annat slaginstrument.

Ibland behövs bara en ton för att beskriva en känsla. Ibland kan det vara samma ton som upprepas många gånger i rad. Ibland är känslan en blandning av många toner!

Exempel på känslor

Trött, glad, ledsen, ivrig, arg, besviken, nöjd, upprörd, avundsjuk, blyg, skrämmd, förvånad, kär, rädd, frustrerad, förvirrad...

Pentatoniska skalan

Pentatonisk skala i dur: 1 (tonika), 2 (stor sekund), 3 (stor ters), 5 (ren kvint) och 6 (stor sext)

Pentatonisk skala i moll 1 (tonika, 3 (liten ters), 4 (ren kvart), 5 (ren kvint) och 7 (liten septim)

G-dur pentatonisk skala: G, A, B, D, E

E-moll pentatoniska skala: E, G, A, B, D

Viktigt

Låt den som spelar tolka känslorna själv, prova på och diskutera vid behov. Genom igelkotten kan vi utforska olika typer av känslor ifall det känns för personligt att gå in på egna känslor. Det kan vara befriande att diskutera en stund. Fundera på ifall vissa känslor är viktigare och värdefullare än andra. Varför vill igelkotten gömma sina känslor? Är det viktigt att berätta hur man mår eller vad man känner? Får man känna alla känslor? Även motsatser till känslor kan vara fint att ta upp. Behöver vi nedstämdhet för att kunna identifiera glädje? Behöver vi känna rädsla för att kunna veta vad trygghet är? Behöver vi alltid vara glada när vi kommer till musikstunden eller instrumentlektionen?

Alternativ

Denna övning kan även göras med fri improvisation på instrumentet utan att binda det till någon skala. Utforska tillsammans instrumentet och vilka möjliga ljud som det går att göra.

Tips

Använd känslkort som stöd för att hitta på känslor. Du hittar gratis känslkort att ladda ner från Mieli Psykisk Hälsa Finland rf. [länk](#)

Tips

Spela på ett instrument hur du känner dig före och efter lektionen. Du kan använda detta som en reflektionsövning.

Igelkotten

Carolina Wendelin

G C G C G C D7

På vår gård bor en igelkott, som har tusen tusen taggar. I -

3 G C G C G C D7

bland blir vår igelkott till en boll som enligt svar att tolka. Så

5 C D7 C D7

säg mig igelkott vilka känslor dyker upp?

Carolina Wendelin

Hösten

Nu skall vi improvisera vårt eget solo! Bekanta er med sången först genom att sjunga och spela melodin. Sjung gärna tonhöjden eller sångtexten samtidigt som ni spelar.

Spela sedan med tonerna i melodin ett improviserat solo: e, f och g. För avancerade elever - lägg till fler toner an efter. Pedagogerna kan spela ackorden medan eleven får spela melodin. Börja gärna improvisationen med att spela samma ton en hel runda för att skapa en uppfattning om hur tonen låter. Tonerna e och g kommer naturligt passa in i över alla ackord. Tonen f kommer kanske låta lite dissonant över vissa ackord. Fundera över vilka toner som "passar" över vilka ackord och vad ni tycker om det. Detta är ett utmärkt tillfälle att implementera musikteori eller väcka diskussion kring hur vi upplever toner i förhållande till harmoni.

Därefter kan ni fundera på notvärden. Glöm inte att pauser kan vara effektfulla! Diskutera gärna begreppet *fraser* och jämför med hur vi bygger upp meningar när vi samtalar. Om ni vill kan ni också "samtala" med varandra musikaliskt dvs. dela upp så att ni spelar turvis till exempel två takter solo. Ta inspiration av varandra. Du kan som pedagog förstärka och bekräfta elevens improvisationsidéer genom att härma dennes fraser.

Tips

Använd olika notvärden (helnot, halvnot, fjärdedelsnot, åttondelsnot osv. enligt kunskapsnivå) och öva dessa separat så att eleven kan skilja på dem. När eleven känner sig trygg i att hen har tillräckligt med olika alternativ i verktygslådan känns det också tryggare att börja improvisera.

Hösten

Tonerna e, f och g

Carolina Wendelin

C Em Dm G7

Mar - ken fylls av gran - na löv. Ska vi krat - ta se - dan göm - ma

5 C Em F G

oss i hög - en? Nu är hös - ten här!

Hösten

Marken fylls av granna löv.
Ska vi kratta
sedan gömma oss,
i högen?
Nu är hösten här!

Carolina Wendelin

Vidare läsning

Här hittar du mer läsning om tryggare och modigare rum:

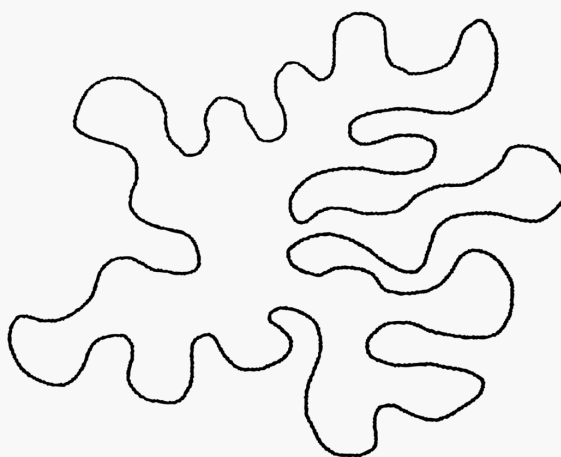
Arao, B. & Clemens, K. (2013). *The Art Of Effective Facilitation: From safe spaces to brave spaces*, Stylus Publishing, LLC, 135-150. [länk](#)

Hendricks, K., Smith, T. & Stanuch, J (2014). *Creating Safe Spaces for Music Learning*. *Music Educators Journal*, Volume 101, Issue 1 35-40. [länk](#)

Kontakt

carolina.wendelin@gmail.com

www.carolinawendelin.com

Improvisera mera! av Carolina Wendelin är licensierad under en [Creative Commons Erkännande-IckeKommersiell-DelaLika 4.0 Internationell](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/) licens.